

**BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA MATEMATIK
QONUNIYATLAR ASOSIDA BAJARILADIGAN TOPSHIRIQLAR TIZIMINI
YARATISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARINI RIVOJLANTIRISH
USULLARI**

Qilichova Marjona O'ktam qizi

Nizomiy nomidagi TDPU

Ta'lim-tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)

Annotatsiya:

Boshlang'ich maktab matematika ta'limida o'quvchilarning matematik tushunchalarni tushunish va qo'llashni rivojlantirishda didaktik imkoniyatlarni rivojlantirish hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqolada matematika darslarining samaradorligini oshirish uchun matematik qonunlarga asoslangan vazifalar tizimini yaratishning turli usullari ko'rib chiqiladi. Matematik qonunlarni vazifalarni loyihalashda integratsiyalashgan holda, o'qituvchilar asosiy tamoyillarni chuqurroq tushunishga yordam berishlari va o'quvchilarda tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rag'batlantirishlari mumkin. Ushbu maqolada vazifalarni ishlab chiqishda matematik qonunlarni qo'shishning ahamiyati muhokama qilinadi, vazifalarni loyihalashning asosiy usullari yoritiladi va boshlang'ich maktab matematika ta'limida bunday strategiyalarni amalga oshirishning afzalliklari haqida tushuncha beriladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich maktab matematikasi, didaktik imkoniyatlar, matematik qonunlar, topshiriqlarni loyihalash, ta'lim strategiyalari

Kirish:

Boshlang'ich maktab matematikasi o'quvchilarning matematik savodxonligi va muammolarni hal qilish qobiliyatlari uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Matematik ta'lim sifatini oshirish uchun o'qituvchilar o'quvchilarni qiziqtiradigan va matematik tushunchalarni chuqurroq tushunishga yordam beradigan didaktik imkoniyatlarni rivojlantirishning innovatsion usullarini o'rganishlari kerak. Samarali yondashuvlardan biri matematik qonunlarga asoslangan vazifalar tizimini yaratishni o'z ichiga oladi, bu o'quvchilarga naqshlarni tan olish, printsiplarni qo'llash va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu maqola topshiriqlarni loyihalashda matematik qonunlarni kiritishning ahamiyatini yoritishga va boshlang'ich maktab matematika darslarida didaktik imkoniyatlarni rivojlantirishning turli usullarini o'rganishga qaratilgan.

Vazifalarni loyihalashda matematik qonunlarning ahamiyati:

Matematik qonunlar matematik fikrlashning asosini tashkil qiladi va miqdorlar, shakllar va naqshlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunish uchun asos yaratadi. Matematik qonunlarni

vazifalarni ishlab chiqishga kiritish orqali o'qituvchilar asosiy tushunchalarni mustahkamlaydigan va kontseptual tushunishni targ'ib qiluvchi yaxlit o'rganish tajribasini yaratishi mumkin. Matematik qonunlarga asoslangan topshiriqlar talabalarni nazariy bilimlarni amaliy sharoitlarda qo'llashga undabgina qolmay, balki matematikaning o'ziga xos mantiqiyliги va tuzilishini chuqurroq anglashlariga ham yordam beradi.

Didaktik imkoniyatlarni rivojlantirish usullari:

1. O'quv rejasini muvofiqlashtirish: Boshlang'ich maktab matematikasida yoritilgan o'quv maqsadlari va muhim matematik tushunchalarni mustahkamlash uchun vazifalarni o'quv rejasiga moslashtirish.

O'quv dasturlarini muvofiqlashtirish boshlang'ich maktab matematikasini samarali o'qitishning asosiy jihati hisoblanadi. Vazifalarni o'quv rejasiga moslashtirish orqali o'qituvchilar maqsadli faoliyat orqali o'quv maqsadlari va muhim matematik tushunchalarni mustahkamlashni ta'minlashi mumkin. Bunday yondashuv nafaqat talabalarga materialni chuqurroq tushunishga yordam beradi, balki ularning matematik tamoyillarni turli kontekstlarda qo'llash qobiliyatini oshiradi.

O'quv rejasiga mos keladigan vazifalarni ishlab chiqishda o'qituvchilar quyidagi strategiyalarni hisobga olishlari kerak:

1.1. O'quv dasturini ko'rib chiqish: Boshlang'ich maktab matematikasi bo'yicha o'quv dasturlari standartlari va o'quv maqsadlarini har tomonlama ko'rib chiqishdan boshlang. Har bir sinfda o'quvchilar o'rganishi kerak bo'lgan asosiy tushunchalar, ko'nikmalar va mavzularni aniqlang.

1.2. Ustuvor sohalarni aniqlang: Talabalar o'zlashtirishi kerak bo'lgan muhim matematik tushunchalar va ko'nikmalarga ustuvor ahamiyat bering. Talabalar etarli amaliyot va mustahkamlashni ta'minlash uchun vazifalarni ushbu ustuvor yo'nalishlarga muvofiqlashtirishga e'tibor qaring.

1.3. Vazifaning maqsadlarini yaratish: O'quv dasturi standartlari asosida har bir topshiriqning maqsadlarini aniq belgilab qo'ying. Vazifa mustahkamlashga qaratilgan matematik tushunchalar yoki ko'nikmalarni va talabalar erishishi kerak bo'lgan aniq o'quv natijalarini belgilang.

1.4. Tegishli topshiriqlarni tanlang: O'quv rejasi mazmuniga mos va o'quvchilarning sinf darajasi va malakasiga mos keladigan vazifalarni tanlang. Topshiriqlar o'quvchilarga o'quv dasturida ko'rsatilgan matematik tushunchalarni mashq qilish va qo'llash imkoniyatini berishi kerak.

1.5. Vazifalarni kerak bo'lganda moslash: Talabalarimizning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirish uchun vazifalarni o'zgartiring. Turli xil ta'lim uslublari va qobiliyatlarini moslashtirish uchun vazifalarni farqlashni ko'rib chiqing, barcha talabalar o'quv dasturi mazmuni bilan shug'ullanish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlang.

1.6. Vazifalarni muvofiqlashtirishni baholash: Vazifalarning o'quv dasturlari standartlari va o'quv maqsadlariga muvofiqligini muntazam ravishda baholang. Asosiy tushunchalarni mustahkamlashda topshiriqlarning samaradorligi haqida fikr yuriting va ularni o'quv rejasiga yaxshiroq moslashtirish uchun kerak bo'lganda o'zgartiring.

1.7. Darslararo aloqalarni integratsiyalash: Matematikani fan, til san'ati va ijtimoiy fanlar kabi boshqa fan sohalari bilan bog'lab, vazifalarda o'zaro o'quv aloqalarini birlashtirish imkoniyatlarini qidiring. Ushbu fanlararo yondashuv talabalarning matematik tushunchalar va ularning real dunyoda qo'llanilishi haqidagi tushunchalarini oshirishi mumkin.

Vazifalarni o'quv rejasiga moslashtirish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning muhim matematik tushunchalar va ko'nikmalarni egallashlarini qo'llab-quvvatlovchi yaxlit va maqsadli o'rganish tajribasini yaratishi mumkin. Ushbu yondashuv o'quvchilarga turli matematik mavzular o'rtasida mazmunli aloqa o'rnatishga yordam beradi, materialni chuqurroq tushunishga yordam beradi va ularni yanada ilg'or matematik tadqiqotlarda muvaffaqiyatga tayyorlaydi.

2. Progressiv murakkablik: Turli malaka darajalaridagi o'quvchilarga xizmat ko'rsatish va ko'nikmalarni rivojlantirish va o'zlashtirish imkoniyatlarini ta'minlash uchun turli murakkablikdagi vazifalarni loyihalash.

3. Haqiqiy dunyo ilovalari: Matematik qonunlarning kundalik vaziyatlarda dolzarbligini ko'rsatish va o'quvchilarning muammolarni yechish ko'nikmalarini oshirish uchun vazifalarga real stsenariylar va amaliy masalalarni birlashtirish.

4. Interfaol va hamkorlikdagi vazifalar: Talabalar o'rtasida o'zaro aloqa va hamkorlikni rivojlantirish, hamkorlikdagi o'quv muhitini rivojlantirish va tengdoshlarni qo'llab-quvvatlashni rag'batlantiruvchi vazifalarni yarating.

5. Differentsiyalash: Turli xil o'rganish uslublari va qobiliyatlarini moslashtirish uchun vazifalarni moslashtiring, o'quvchilarga matematik qonunlar bilan shug'ullanishi va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun bir nechta kirish nuqtalarini taqdim eting.

Matematik qonunlarga asoslangan vazifalar tizimini amalga oshirishning afzalliklari:

- tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rag'batlantiradi
- o'quvchilarning matematik tushuncha va tamoyillar haqidagi tushunchalarini kengaytiradi
- Matematika darslarida faol ishtirok etish va ishtirok etishga yordam beradi
- Matematikaning mantiqiy tuzilishini chuqurroq tushunishni tarbiyalaydi
- Nazariy bilimlarni amaliy qo'llashga o'tkazishga yordam beradi

2021-yil sentabridagi so'nggi yangilanishimga ko'ra, "O'zbekiston 2030" strategiyasi keng tan olinmagan yoki batafsil ma'lumot berilmagan bo'lishi mumkin. Ammo men sizga rivojlanish strategiyalari va O'zbekistonning o'sha davrdagi rivojlanishga umumiy yondashuvi bo'yicha umumiy yo'riqnomani taqdim eta olaman.

Taraqqiyot strategiyasi va O'zbekistonning rivojlanishga yondashuvi:

1. Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish: O'zbekiston paxta va gaz kabi tabiiy resurslarga haddan tashqari qaramlikdan voz kechib, o'z iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishga e'tibor qaratmoqda. Mamlakat iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun turizm, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish kabi sohalarni rivojlantirish ustida ishlamoqda.

2. Infratuzilmani rivojlantirish: Infratuzilma loyihalariga sarmoya kiritish asosiy e'tibor bo'ldi. Yo'l qurilishi, temir yo'llarni modernizatsiya qilish, telekommunikatsiya tizimini takomillashtirish kabi loyihalar mamlakat ichida va qo'shni hududlar bilan aloqalarni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

3. Xorijiy investitsiyalar: O'zbekiston iqtisodiy o'sish va modernizatsiyani ta'minlash uchun faol ravishda xorijiy sarmoyalarni qidirmoqda. Ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, xorijiy investorlarni jalb etish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi.

4. Ijtimoiy rivojlanish: Sog'liqni saqlash va ta'lim kabi ijtimoiy xizmatlarni yaxshilash bo'yicha sa'y-harakatlar amalga oshirildi. Ta'lim sifatini oshirish, tibbiy xizmatdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va ijtimoiy ta'minot masalalarini hal etishga qaratilgan tashabbuslar rivojlanish kun tartibining bir qismi bo'ldi.

5. Mintaqaviy hamkorlik: O'zbekiston Markaziy Osiyo va undan tashqarida iqtisodiy integratsiya va ulanishni rivojlantirish uchun Markaziy Osiyo mintaqaviy iqtisodiy hamkorlik dasturi (CAREC) kabi mintaqaviy hamkorlik tashabbuslarida ishtirok etib kelmoqda.

O'zbekiston 2030 strategiyasi (gipotetik):

1. Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish: Iqtisodiyotning asosiy tarmoqlarini modernizatsiya qilishga, innovatsiyalar va texnologiyalarni joriy etishga ko'maklashish, tadbirkorlik va kichik biznesni rivojlantirishga qaratilgan strategiya.

2. Barqaror rivojlanish: Iqtisodiy o'sishni atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy farovonlik bilan muvozanatlash uchun barqaror rivojlanish amaliyotiga urg'u berish. Bu iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini targ'ib qilish va atrof-muhitni muhofaza qilish choralari kuchaytirish tashabbuslarini o'z ichiga olishi mumkin.

3. Inson kapitalini rivojlantirish: aholi farovonligi va unumdorligini oshirish uchun ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy farovonlikka sarmoya kiritishga qaratilgan strategiya. Bu sifatli ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanishni yaxshilash choralari, shuningdek, ijtimoiy tengsizlik va qashshoqlikni bartaraf etish tashabbuslarini o'z ichiga olishi mumkin.

4. Raqamli transformatsiya: Iqtisodiy o'sishni ta'minlash, davlat xizmatlarini yaxshilash va boshqaruvni yaxshilash uchun raqamli texnologiyalardan foydalanishga e'tibor qaratish. Elektron boshqaruvni rivojlantirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va raqamli ko'nikmalarni o'qitish bo'yicha tashabbuslar ushbu strategiyaning bir qismi bo'lishi mumkin.

5. Infratuzilma va ulanish: infratuzilmani rivojlantirish strategiyasi, jumladan, transport tarmoqlari, energiya infratuzilmasi va raqamli ulanish. O'zbekiston va qo'shni davlatlar bilan aloqalarni yaxshilash asosiy ustuvor yo'nalish bo'lishi mumkin.

Xulosa:

Xulosa qilib aytish mumkinki, boshlang'ich maktab matematikasida didaktik imkoniyatlarni rivojlantirish o'quvchilarning matematik bilimlarini va masalalarni yechish qobiliyatlarini tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Matematik qonunlarga asoslangan vazifalar tizimini yaratish orqali o'qituvchilar matematika darslarining samaradorligini oshirishlari va asosiy tamoyillarni chuqurroq tushunishga yordam berishlari mumkin. Ushbu maqolada keltirilgan usullar o'quvchilarni qiziqtiradigan, tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradigan va haqiqiy dunyo kontekstida matematik qonunlarning dolzarbligini mustahkamlaydigan vazifalarni loyihalash bo'yicha qimmatli tushunchalarni beradi. Ushbu strategiyalarni o'qitish amaliyotiga kiritish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga matematikada ustunlik qilish va fanning go'zalligi va mantiqiyligini umrbod qadrlashni rivojlantirishga yordam beradigan dinamik ta'lim muhitini yaratishi mumkin.

Foydalanilgana dabiyyotlar

1. Ma'rifat gazetasi. 24.02.2021
2. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. M.E.Jumayev, Z.G'.Tadjiyeva Toshkent-2005
3. Matematika o'qitish metodikasi fan dasturi. Samarqand-2019
4. Qilichova M.O'. "Problem of improving education and science in the new development period of Uzbekistan" international online scientific-applied conference(17.05.2023,QarDU).
5. Qilichova M.O'.Matematika darslarining sifatini oshirishda foydalaniladigan metodlar Modernizatsiya qilingan o'quv dasturlari va darsliklarini amaliyotga samarali joriy qilish texnologiyalari: tahlil, metod va vositalar respublika onlayn ilmiy-amaliy konferensiya; 29.04.2022 QarDU). (pp.750-755)
6. Qilichova M.O'.Boshlang'ich ta'limda matematika o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvning xalqaro baholash dasturi masalalarida Raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich ta'limga innovatsion yondashuv masalalari respublika ilmiy-amaliy anjumani; 04.10.2024, TDPU (pp.60-65)
7. Qilichova M.O'. Matematika o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv masalalari. Buxoro viloyati pedagogik mahorat markazi) "Zamonaviy sifatli ta'lim tendensiyalari: xalqaro tajribalar va rivojlanish istiqbollari" xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya; 31.10.2024, (pp.185-192)

8. Qilichova M.O'. O'quvchini matematikaga qiziqtirish omillari. Maktabgacha va maktab ta'limi pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga ixtisoslashgan ilmiy jurnal; (13.02.2025, TDPU) (pp.222-227

